

2025 m. rugsėjo 3 d.

Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijai
Lietuvos Respublikos finansų ministerijai
Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai
Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai
Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai
Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai

Kopija:
Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai

DĖL LIETUVOS INTERESŲ ATSTOVAVIMO 11-OJOJE PASAULIO SVEIKATOS ORGANIZACIJOS TABAKO KONTROLĖS PAGRINDŲ KONVENCIJĄ PASIRAŠIUSIŲ ŠALIŲ KONFERENCIJOJE

Asociacija „Investors‘ Forum“, Lietuvos pramonininkų konfederacija ir Lietuvos verslo konfederacija, didžiausios Lietuvos įmonės, darbdaviai ir investuotojai atstovaujančios organizacijos (toliau – Organizacijos), kreipiasi į Lietuvos Respublikos Vyriausybės narius dėl verslo bendruomenei aktualaus klausimo – Lietuvos pozicijų ir valstybės interesų atstovavimo artėjančioje Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencijoje.

Žinome, jog jau lapkričio 17 d. Šveicarijoje prasidės 11-oji Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencija (angl. *Eleventh Session of the Conference of the Parties to the WHO Framework Convention on Tobacco Control*). Šioje savaitę trukusiančioje konferencijoje Šveicarijoje taip pat dalyvaus ir mūsų valstybės, įskaitant ir jos visuomenę bei verslo bendruomenę, poziciją atstovaus Lietuvos institucijų delegacija.

Nepaisant to, kad iki minėtos konferencijos liko nebedaug laiko, pasigendame viešo Lietuvos pozicijų derinimo, konsultavimosi su visuomene ir pagrindinėmis verslo bendruomenę atstovaujančiomis organizacijomis. Apgailestaujame, kad Lietuvos pozicija, kuri pirmiausia turėtų atspindėti Lietuvos interesus, svarbiausiais šios konferencijos darbotvarkės klausimais nėra derinama viešai ir skaidriai tarantis kartu su suinteresuotomis šalimis ir socialiniais partneriais, ypač vertinant, jog konferencijoje bus svarstomi klausimai tiesiogiai susiję ne tik su visuomenės sveikata, bet taip pat – ir klausimai, susiję ekonomika, Europos Sąjungos reguliavimu, nacionalinės teisės viršenybe, saugumo ir užsienio politika.

Dėl šių priežasčių, nors pagrindinė institucija, formuojanti Lietuvos poziciją ir atstovaujanti mūsų valstybę šioje konferencijoje, yra Sveikatos apsaugos ministerija, siekiant plataus valstybės interesų supratimo ir tinkamo atstovavimo, į pozicijų derinimo procesą, visavertiškai turėtų įsitraukti ir kitos Lietuvos institucijos. Manome, kad Lietuvos pozicija dėl tokių visuomenei svarbių sprendimų neturėtų būti ignoruojama kitų šalies institucijų ir už politikos šiose srityse formavimą atsakingų ministerijų bei paliekama savieigai.

Vertinant, kad šioje konferencijoje priimti sprendimai ir priimtą įsipareigojimai turės tiesioginę įtaką Lietuvos pramonei, verslams, darbuotojams ir bendrai valstybės ūkiui ir gerovei, prašome su šiomis valstybės politikos sritimis susijusias ministerijas ir atsakingas institucijas iš anksto įsitraukti į Lietuvos pozicijų 11-ajai Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencijai derinimo procesą, taip pat užtikrinti Lietuvos interesų apsaugą ir neperžengti nei Lietuvos europinių įsipareigojimų ir susijusios darbotvarkės,

nei Lietuvos nacionalinės teisės viršenybės ir prerogatyvos valstybei pačiai demokratiškai priimti sprendimus Lietuvos valstybės ir visuomenės naudai.

Taip pat prašome susipažinti ir įvertinti pirminį Organizacijų vertinimą ir svarbiausias pozicijas dėl artėjančioje konferencijoje planuojamų svarstyti klausimų. Kadangi Lietuvos verslo bendruomenė ir jas atstovaujančios asociacijos nebuvo supažindintos su detalio darbotvarke ir sprendimų projektais, šiuo metu detalių pastabų ir pasiūlymų dėl Lietuvos pozicijos visais aktualiais klausimais pateikti negalime. Atitinkamai, susipažinus su pirminėmis mūsų pozicijomis ir pasiūlymais, kokių principų siūlome laikytis Lietuvos poziciją derinančioms ir atstovausiančioms institucijomis, prašome Organizacijas visavertiškai įtraukti į mūsų valstybės pasirengimą šiai konferencijai ir susijusį derinimo procesą.

(1) Pertekliniai ūkio suvaržymai neigiamai atsilieps Lietuvos ekonomikai, todėl dėl įtaką šalies ūkiui turinčių įsipareigojimų pirmiausia turi būti apsispręsta Lietuvoje

Prašome įvertinti, kad bet kokie drastiški ar skubotai priimti reguliaciniai suvaržymai, įskaitant atskirų produktų kategorijų, naujoviškų tabako ir nikotino gaminių draudimus, visuomeninius ribojimus, mokestinius įsipareigojimus ar aplinkosauginio reguliavimo, pvz., plastiko ar tabako ir nikotino produktų filtrų, griežtinimą ir kitus galimus reguliacinius pokyčius, ne tik suvaržys ekonomiką, bet ir prisidės prie mūsų pramonės ir valstybės konkurencingumo smukdymo, taip pat turės neigiamos įtakos Lietuvoje veikiantiems verslams ir susijusiuose sektoriuose dirbantiems Lietuvos darbuotojams.

Todėl prieš priimant bet kokius fiskalinius, aplinkosauginius ar kitus įsipareigojimus turi būti atliktas privalomas visapusiškas poveikio ekonomikai, inovacijoms, čia veikiantiems verslams ir darbo vietoms vertinimas. Dar daugiau – dėl tokių didelę įtaką turinčių reguliacinių sprendimų, įprasta tvarka, turi būti atliekamas ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio poveikio vertinimas visos Europos Sąjungos mastu.

Taip pat būtina įvertinti, kad visa Europa ir ypač Lietuva susiduria su didžiule tabako produktų kontrabandos problema. Skirtingais skaičiavimais kas ketvirta ar penkta Lietuvoje surūkoma cigaretė yra kontrabandinė. Visai neseniai Kaune Lietuvos pareigūnų buvo demaskuotas nelegalus cigarečių fabrikas, kuriame per metus galėjo būti pagaminta apie 6,5 mln. cigarečių pakelių, kurių vertė siekia 30 mln. eurų. Būtina įvertinti ir susijusius saugumo bei geopolitinį aspektus – ne paslaptis, kad didžioji dalis tabako produktų kontrabandos Lietuvą pasiekia iš Baltarusijos. Taip pat yra žinoma, kad iš šios rūšies kontrabandos pelnosi Baltarusijos režimas, o nelegaliame fabrike dirbo ir Baltarusijos piliečiai, kurie taip pat dirba ir Baltarusijoje esančiuose tabako produktų fabrikuose.

Sunku numatyti, kiek dar tokių nelegalių fabrikų šiuo metu veikia, tačiau yra žinoma, kad tokie nelegalių tabako produktų fabrikai demaskuojami ir kaimyninėse Lietuvos valstybėse bei kitose Europos Sąjungos šalyse. Šešėlis auga, o greta to didėja ir naujoviškų tabako ir nikotino gaminių, nelegalių kaitinamojo tabako produktų klastojimas ir kontrabanda. Prašome įvertinti, kokią įtaką šešėlio, nesurinktų mokesčių ir kontrabandos augimui galėtų turėti perteklinių, neišdiskutuotų ir šiame kontekste neefektyvių įsipareigojimų prisiėmimas Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencijoje. Atsižvelgiant į visa tai, manome, svarbu, jog į diskusiją dėl Lietuvos pozicijos atstovavimo taip pat įsitrauktų ir šioje srityje kompetenciją turinti **LR vidaus reikalų ministerija**.

Pasisakome, kad dėl Lietuvai ir jos ūkiui įtaką turėsiančių sprendimų pirmiausia turi būti sutarta Lietuvoje. Pasisakome už demokratinį dialogą tarp valstybės institucijų, verslo, įtraukiant visas visuomenės grupes ir verslo sektorius, kuriems gali turėti įtakos svarstomas naujas reguliavimas.

Galiausiai, nacionalinės teisės viršenybės ir valstybės suvereniteto principas negali būti pamintas. Neturėtų būti sutinkama su ydingu principu, jog atskirų šalies institucijų tokiuose

tarptautiniuose formatuose, kaip Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencija, priimti įsipareigojimai būtų automatiškai, be išsamių visuomenės diskusijų perkeliama ir įgyvendinami Lietuvoje. Tai pamintų įprastas, bet labai svarbias demokratines ir teisesines procedūras, kurios galioja mūsų valstybėje.

(2) Konferencijoje priimti sprendimai ir priiimti įsipareigojimai negali peržengti su tabako reguliavimu susijusios darbotvarkės, kuri dar tik bus svarstoma Europos Sąjungos ir visų valstybių narių lygiu

Žvelgiant į artėjančią Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferenciją iš Europos Sąjungos, kurios valstybė narė yra Lietuva, perspektyvos, yra ypač svarbu pažymėti, kad priimti įsipareigojimai negali peržengti Europos Sąjungos *Acquis* – galiojančios Europos Sąjungos teisės, sutarčių, visų teisių, principų ir įsipareigojimų.

Atitinkamai, derybinis Lietuvos mandatas ir valstybės pozicija, neturėtų peržengti ir reguliacinių ribų bei įsipareigojimų, kurie dar nėra išdiskutuoti ne tik Lietuvos viduje, bet ir tarp valstybių narių, įtraukiant svarbiausias Europos Sąjungos institucijas.

Dar daugiau Europos Komisija tik pradeda peržiūros ir atnaujinimo procesus dėl vadinamųjų Europos Sąjungos tabako direktyvų, įskaitant Tabako produktų direktyvą ir Tabako akcizų direktyvą. Tai reiškia, kad teisėkūros procesas šioje srityje yra dar tik prasidėjęs ir jis į platų dialogą įtrauks Europos Sąjungos institucijas, valstybes nares, visas susijusias nacionalines institucijas, visuomenę ir suinteresuotąsias šalis visoje Europoje.

Atitinkamai, sprendimai ir įsipareigojimai, priiimti būsimoje Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencijoje, negali peržengti nei tos darbotvarkės, kuri dar tik bus derinama valstybių narių nacionaliniu lygiu, o po to – ir visos Europos Sąjungos lygiu, ribų, nei užbėgti už akių sprendimams, dėl kurių visoje Europoje, įskaitant ir Lietuvą, dar bus aktyviai ir atvirai diskutuojama bent kelis artimiausius metus.

Šis svarbus ir Lietuvos visuomenei aktualus teisėkūros procesas dar tik prasideda, todėl šiame kreipimesi minimas šalutinis procesas Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencijoje negali ir neturėtų niekaip iš anksto įpareigoti Lietuvos ar Europos Sąjungos – t. y., teisėkūros prasme šioje konferencijoje priimti sprendimai ir įsipareigojimai negali eiti pirma tikrai svarbesnių Lietuvos nacionalinės teisės viršenybės ir Europos Sąjungos mandato ribų.

Todėl manome, kad būtina laikytis svarbiausių principų – neplėsti mandato už Europos Sąjungos *Acquis* ribų, laikytis konsensuso procedūros ir nepritarti teisiškai nepagrįstoms galimybėms pereiti prie kvalifikuotos daugumos procedūros.

Šiame kontekste ypač svarbus ir **LR teisingumo ministerijos** ir **LR užsienio reikalų ministerijos** įsitraukimas į derinimo procesą, siekiant užtikrinti tinkamą, teisės principus ir Europos Sąjungos praktiką atitinkantį derinimą bei sprendimų priėmimą.

(3) Pasaulio sveikatos organizacijos konferencijos kontekste neturi būti pamirštas geopolitinis kontekstas

Yra žinoma, kad tokios valstybės kaip Rusija, Baltarusija ir Kinija sąmoningai ir strategiškai pasitelkia tarptautines organizacijas savo geopolitiniams bei ekonominiams tikslams siekti. Deja, Pasaulio sveikatos organizacija neretai pasiduoda Rusijos ir Kinijos įtakoms.

Pavyzdžiui, Kinija plečia savo vaidmenį tarptautinėje tabako ir nikotino produktų rinkoje: šioje valstybėje gaminami milžiniški kiekiai elektroninių cigarečių, kurios tiek legaliai, tiek nelegaliai patenka į Europos Sąjungos valstybes.

Tarptautinė bendruomenė taip pat pagrįstai kelia klausimų dėl skaidrumo Pasaulio sveikatos organizacijos renginiuose. 2024 m. vasarį Panamoje vykusioje 10-ojoje Tabako kontrolės pagrindų konvencijos šalių konferencijoje (COP10) jau po pirmosios dienos iš derybų buvo pašalinta dalis žiniasklaidos atstovų¹. Tokie veiksmai sukėlė rimtą kritiką dėl atskaitomybės stokos ir pasėjo abejonių, ar konferencijos procesai iš tiesų atspindi demokratinių valstybių vertybes, ar, priešingai, sudaro prielaidas didesnei autoritarinių valstybių – tarp jų ir Rusijos – įtakai tarptautiniu lygiu. Vertinant paskutiniosios (COP) konferencijos praktiką, konstatuotina, kad Rusija šioje organizacijoje turi neproporcingai didelę įtaką – nepaisant tarptautiniu mastu pripažinto valstybės agresorės statuso, šios valstybės delegacija šioje organizacijoje turi privilegijuotą vertinimą, kuris pasireiškia tiek palaikant šios valstybės pozicijas, tiek skiriant papildomą laiką pasisakymams ir savo pozicijų pristatymams. Tenka apgailestauti, kad tokie formatai, kuriuose aktyviai dalyvauja Rusijos Federacija, de facto prisideda prie šios agresorės legitimavimo tarptautinėje arenoje. Nors, remiantis Europos Sąjungos ir Lietuvos užsienio politikos principais, Rusija turėjo būti izoliuota, realiai PSO kontekste susidaro priešinga situacija. Todėl Lietuva neturėtų pasiduoti tokioms įtakoms ir privalo išlaikyti principinę poziciją.

Apibendrinant išdėstytus argumentus, prašome **LR Vyriausybės ministerijų** susipažinti su rašte pristatomais argumentais ir įsitraukti į Lietuvos interesų gynimo ir pozicijų derinimo artėjančiai Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencijai procesą.

Kadangi klausimai, kuriuos planuojama svarstyti šios konferencijos darbotvarkėje, yra susiję ne tik su sveikata, bet ir su ekonomika, o taip pat turi ryškų teisinį, Europos Sąjungos koordinavimo, taip pat saugumo ir užsienio politikos aspektą, manome, kad už šias sritis atsakingų Lietuvos institucijų įsitraukimas būtų prasmingas ir tikslingas.

Galiausiai, kadangi šie darbotvarkės klausimai yra itin platūs ir apimantys daugelį aktualių valstybės politikos sričių, prašome, kad dėl visapusio pasirengimo ir Lietuvos atstovavimo 11-ojoje Pasaulio sveikatos organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją pasirašiusių šalių konferencijoje vyktų tarpinstitucinis derinimas, kuris padėtų išsigryninti argumentus ir poziciją ir kuri koordinuotą **LR Vyriausybės kanceliarija** ir **LR užsienio reikalų ministerija**.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

Pagarbiai

Asociacijos Investors' Forum vykdomasis direktorius Vytautas Šilinskas

Lietuvos pramoninių konfederacijos generalinė direktorė Raminta Radavičienė

Lietuvos verslo konfederacijos generalinė direktorė Ineta Rizgelė

¹ <https://tobaccoreporter.com/2024/02/14/tension-in-panama/>